

שיחה טלפונית עם ישעיהו ליכט – 4/5-6-05

משוחחת: יהודית כפרי

(ללא עריכה)

ישעיהו: היום אני ומשפחתי מתגוררים ברמות רמז בחיפה. אני נכה המלחמה בנאצים, בארגון נכי המלחמה בנאצים משנת 57, מהרגע שעליתי ארצה.

אני משמש יו"ר הארגון של מחוז חיפה והצפון, יש לנו 20 סניפים שאנו מנהלים אותם, הארגון נקרא: "ארגון חיילים ופרטיזנים נכי מלחמת העולם השנייה". בעבר יצא לאור ספר של הארגון במסגרת "יד ושם": "מול האויב הנאצי", אני כתבתי שם על קורותיי במלחמה, "בדרך לברלין",

שאלה: אני רוצה שנתחיל מהתחלה, ונגיע למלחמת העולם באופן כרונולוגי, נתחיל מהתחלה, באיזה שנה נולדת?
ישעיהו: ב – 1916.

שאלה: בדיוק כמו הדודה שלי, אמי גם מקובל, אמי ממשפחת זקס.

ישעיהו: זקס.... זקס? הייתה איתי בשומר הצעיר אחת בשם זקס,

שאלה: אחותה הצעירה של אמא קראו לה שבע, אחות בוגרת משבע זה אסתר ואמא שהייתה הבוגרת קראו לה שיינדל, האחות הצעירה שבע נולדה בדיוק כמוך ב – 1916.

ספר לי קצת על משפחתך, מה אתה יודע הכי לאחור, ז"א סבא וסבתא הורים של אמא וסבא וסבתא הורים של אבא?

ישעיהו: לא הכרתי אף אחד מהסבים והסבתות, כשאני נולדתי הייתה לי רק סבתא אחת, אמא של אמא שלי ריבקה ד'מלכה קראו לה בעיר, הייתי בן 5 או 6 שהיא מתה, לא היו לי סבים בכלל.

שאלה: מה ידעת עליהם? למשל מה הסבא, האבא של אמא עשה, במה הוא עסק?

ישעיהו: לא יודע. אבא של אבי איני יודע במה עסק.

שאלה: אבא שלך במה עסק?

ישעיהו: אבי היה נגר.

שאלה: איפה הייתה הנגרייה שלו?

ישעיהו: לא הייתה לו נגרייה משל עצמו, הוא היה נגר בבתיים, נגרות בניין.

שאלה: באיזה רחוב אתם גרתם?

ישעיהו: ברחוב שקולנה 18, על יד הבית כנסת הגדול, בפרוץ המלחמה הרסו את הדירה.

זו הייתה דירת חדר אחד, כולנו גרנו ביחד, היה לנו חדר אחד בו התגוררו 7 איש. ההורים, 4 אחים ואחות אחת. אני הייתי האמצעי מ-7 הילדים, הסנדוויץ (צוחק)...

שאלה: בחדר אחד הצטופפתם כולכם?

ישעיהו: כן, את יכולה להבין... בכל הבניין היו 4 חדרים. שם גם גרו אח של הדוד, אח של אמא שלי, אחות של אמא שלי ועוד אחת, בסך הכל היו 4 חדרים. אח"כ אברהם האח הבכור של אמא אח"כ יצא ובנה לו דירה גדולה ברחוב ליסטופדובה, הוא קנה לו מגרש ובנה לו דירה.

שאלה: במה הוא עסק?

ישעיהו: הוא היה בונה תנורים.

שאלה: על מוצא המשפחה, על אבות רחוקים יותר, אתה יודע משהו?

ישעיהו: לא, לא, לא...

שאלה: אתה הלכת לביה"ס?

ישעיהו: קודם הלכתי לתלמוד תורה, למדתי שם, אח"כ העבירו אותי לבית מחסה על יד ביה"ס "הרצליה", גם שם למדתי. הלכתי לביה"ס עד כיתה 3 או 4, היו צריכים לשלם שם שכר לימוד ואצלנו המצב בבית היה קשה מאוד. אני זוכר שאבא בא למנהל ביה"ס (ביה"ס "הרצליה"), הייתי לפני זה בביה"ס מחסה, זה היה כמו טרום ביה"ס, כיתות יסוד.

אבי הלך למנהל לבקש שהוא ישלם את שכר הלימוד מאוחר יותר, כשהוא יתחיל לעבוד, זה היה בדיוק בחורף ובחורף אבא שלי לא עבד (בנגרות בניין). אבא אמר שבקיץ הוא ישלם את הכסף שצריכים ללימודים. שום דבר, לא רצו לשמוע על כך... מנהל ביה"ס לא הסכים. הלכתי הביתה בלי בית ספר, חזרתי בחזרה ללימוד בתלמוד תורה ששם הלימודים היו בחינם, למדתי בתלמוד תורה עד גיל 12 – 12 וחצי, עד גיל בר מצווה. המצב בבית היה רע מאוד והלכתי לעבוד כמוכר בחנות – בגלנטריה, חנות סידקית..

שאלה: בחנות הזאת כמה שעות עבדת?

ישעיהו: עבדתי הרבה שעות, הרבה שעות. אבל בערב הלכתי ללימוד בביה"ס ערב, זה היה בלי כסף, עבדתי כמעט עד לבגרות.

שאלה: מתי הצטרפת לשומר הצעיר?

ישעיהו: זה היה כשהייתי כבר בן 16 או 17, הייתי חניך אצל **מוניה מרדר**, הוא המדריך, היה מפקד שלי בקבוצה, הוא לקח אותי בידיים ולימד אותי כל דבר, מה שאני למדתי אצלו עד היום אני לא יכול לשכוח. היה המדריך שלנו עד שעלה ארצה.

שאלה: כמה ילדים הייתם בקבוצה שלכם?

ישעיהו: היינו די הרבה: **מנדל, כרמן, ליזן, חייקה שטיין (אחותו של אהרון שטיין)**. היו איזה 30 חברה.

שאלה: הייתם נערים ונערות יחד?

ישעיהו: יחד, יחד, כן.

ש: למה החלטת ללכת לשומר הצעיר?

ישעיהו: אני אגיד לך את האמת, הייתי קרוב לקומוניסטים, זה בא מהעבודה שאני עבדתי, אני חשבתי שהגאולה תבוא מהרוסים.

שאלה: איך הגעתי להשקפה הזאת, לתפיסה הקומוניסטית, מה גרם לך לחשוב ככה?

ישעיהו: בגלל שמצבנו הכלכלי היה רע מאוד, חשבתי שזאת תהיה הגאולה שלנו. אחי הבכור היה קומוניסט, האח שנשאר בפולין, **מאיר** שמו. אחי **משה ליכט** עלה ארצה בשנת – 33, הוא היחידי שנשאר לי בחיים. אני הושפעתי מהמצב וגם מההשקפות של מאיר, היה לי י קשר טוב מאוד עם מאיר, בגלל זה הלכתי לשומר הצעיר, אני חשבתי שזו קבוצה כזאת שלוחמת כמו הקומוניסטים. הלכתי לשומר הצעיר בגלל ההשקפות הסוציאליסטיות.

שאלה: ומה בקשר לציונות?

ישעיהו: לציונות רק אח"כ הגעתי- ראיתי שהקומוניזם הזה זה בלוף.

שאלה: מתי הגעת למסקנה הזאת?

ישעיהו: כשהגעתי לצבא, כשהייתי כבר איך אומרים? בוגר מספיק לחשוב על הדברים האלו, איך החיים הולכים (מתנהלים).

שאלה: כשהיית בשומר הצעיר עדיין היית בהשקפות הקומוניסטיות?

ישעיהו: כן. אני הייתי סוציאלי קומוניסט. חשבתי שהקומוניזם יביא גאולה לעולם.

שאלה: והפעולות של השומר הצעיר ממה הן היו מורכבות?

ישעיהו: לא תפסתי אז את כל מה שנעשה, קודם כל לא למדתי הרבה, למדתי בתלמוד תורה הייתי עסוק בלימודי דת וכל הדברים האלה. לא חשבתי יותר מדי על העתיד. בשומר הצעיר הייתי תחת השגחה של **מוניה מרדר**, הייתי בפעולות, בטוילים.

שאלה: לאן טיילתם?

ישעיהו: בסביבות העיר קובל, להורודולץ שהוא כפר על יד קובל. בילינו שם הרבה בשבתות, היו שם מושבות קיץ.

שאלה: באיזה שעות התקיימו פעולות השומר הצעיר?

ישעיהו: בערב, בשעה 19:00 עד 22:00.

שאלה: כמה פעמים בשבוע?

ישעיהו: אני הלכתי כמעט כל ערב, לא היה פעולות, אבל הלכתי שם לארגון, כי הייתי עם חברים, הייתי עם אויזנטל, עם **קרל לינזן** ועוד. התאספנו שם ושוחחנו, זו הייתה הפעולה שלנו. היינו שרים ורוקדים במסגרת הפעולה.

שאלה: איזה שירים?

ישעיהו: שירים של ארץ ישראל, השירים הישנים.

שאלה: מאיפה ידעתם אותם?

ישעיהו: תמיד באה אלינו משלחת מהארץ, בא אחד ולימד אותנו שירים ואנחנו שרנו. אהבתי לשיר, הייתי במקהלה, הייתי במקהלה של בית הכנסת הגדול יחד עם **רוזנטל** ועם **לינזן ומנדל**, שרנו שם יחד, ככה התקשרנו.

שאלה: הייתה לכם מקהלה בשומר הצעיר?

ישעיהו: בשומר הצעיר לא הייתה מקהלה, היינו סתם שרים יחד, גם תזמורת לא הייתה שם.

שאלה: עד איזה גיל היית בשומר הצעיר?

ישעיהו: עד שנת 1938. ב- 39 הרוסים הגיעו. הייתי אז כבר בהנהגה המקומית.

שאלה: כלומר עד סביבות גיל 22 היית בשומר הצעיר?

ישעיהו: כן.

שאלה: תתאר מה קרה בקובל כשהגיעו הרוסים? מה קרה לך ומה קרה בעיר כאשר הרוסים השתלטו עליה?

ישעיהו: כשהרוסים באו התאספו חברים מהשומר הצעיר, גם אלי באו בלילה, רצו להתארגן לברוח לווינה, לאיזה

שהוא מקום שמימנו יכולים להגיע ארצה, לברוח מהרוסים.

שאלה: האמנתם בסוציאליזם, למה הייתם צריכים לברוח מהרוסים?

ישעיהו: כבר אז ראינו שזה בלוף, ראינו שהם כרתו עם הגרמנים ברית, הרגשנו שזה לא בסדר. החלטנו לברוח מקובל לוויילנה. שם היו הרבה חבר'ה מהתנועה. אני החלטתי לא לברוח, אלא להישאר בקובל, בגלל שכשהרוסים באו אז עשו ממני "אישיות גדולה". ז"א הייתי מנהל חנות גדולה, בית מסחר גדול. הייתי שם המנהל.

שאלה: למה היה בית המסחר הזה?

ישעיהו: כל מיני דברי בית. חנות גלנטריה שכזו.

שאלה: הרגשת שיש לך מעמד ויש לך פרנסה?

ישעיהו: כן. ואז התחילו ללחוץ עלי להיכנס לקומסמול. הצטרפתי לקומסמול.

שאלה: היו עוד מהשומר הצעיר שנשארו והצטרפו לקומסמול?

ישעיהו: לא, איתי לא, כולם ברחו ואני נשארתי. גם פרדליה, שלומית שויב מהמעפיל, היינו יחד בשומר הצעיר, כולם נסעו ואני נשארתי בקובל עד 41 והייתי מנהל והיה לי בסדר.

שאלה: מבחינת אפשרויות החיים, כמו דברים אלמנטאריים, אוכל, מלבוש?

ישעיהו: החיים היו קשים מאוד, קשים מאוד, אבא שלי לא היה ממש זקן, הוא היה עוד צעיר, אני לא יודע אם הוא היה כבר בן 60, וכבר הוא לא עבד, לא היה לו הרבה מה לעשות. אני התחלתי לעשות ספקולציות, היה לי אח קטן, נתתי לו קצת סחורה מהחנות הזאת שניהלתי והוא הלך ומכר את זה ברחוב, מזה ההורים שלי חיו.

שאלה: אתה גרת אז עדיין עם ההורים?

ישעיהו: גרתי איתם, אבל בשנת 40 הלכתי עם בחורה אחת והתחתנו, היא נשארה שם, בקובל ומתה. קראו לה מאשה בר, חיינו חיים טובים מאוד, גרנו ברחוב קוליובה. גרתי איתה אצל ההורים שלה, ההורים שלה נתנו לנו חדר בדירה שלהם.

שאלה: היו לה אחים ואחיות?

ישעיהו: הייתה לה אחות אחת. אני כבר שכחתי אפילו איך שקראו לה.

שאלה: ביולי 41 הגרמנים פלשו לקובל?

ישעיהו: כן, אני התגייסתי לצבא האדום, ב – 22 ביולי 41 התגייסתי לצבא וככה המשכתי.

שאלה: היית מגויס לצבא האדום אבל נשארת בקובל?

ישעיהו: לא, אנחנו ברחנו מקובל עד סטלינגרד.

שאלה: אשתך נשארה בקובל?

ישעיהו: כן, אשתי וההורים וכולם.

שאלה: מישהו מהם ניצל?

ישעיהו: לא, לא, אף אחד. לא מזמן פורסמה תמונה בעיתון רוסי, של כל המשפחה שלנו, כל המשפחה 30 איש, תמונה מאוד יפה.

שאלה: מאיפה השגת את התמונה הזאת?

ישעיהו: זה נשאר אצל אח שלי **משה ליכט** שעלה ארצה בשנת 33-34. הצטלמנו יחד, עם כל המשפחה, משה גמר את האוניברסיטה ואת הטכניון, עבד בחברת חשמל. לפני שנתיים נפטר, הוא היה היחידי מהמשפחה שנשאר לי.

שאלה: מישהו ניצל מהמשפחה של אשתך?

ישעיהו: כולם, כולם נספו. כולם נספו.

שאלה: תתאר לי קצת את המסגרת הזאת של הצבא האדום, הייתם בפלוגה, גדוד?

ישעיהו: אני קודם לכן אף פעם לא החזקתי רובה ביד. לקחו אותי לצבא כסניטר. עלינו לאוטובוסים וברחתי יחד איתם עד כ – 300 ק"מ מקובל. ברחנו עם האוטובוס. אחר כך הנהג זרק אותנו החוצה וברח, ואנחנו נשארנו כל הגדוד. היינו 36-38 איש, פלוגה.

שאלה: האוטובוס הוריד אתכם 300 ק"מ מזרחה לקובל?

ישעיהו: אני לא זוכר באיזה מקום, אני לא זוכרת כמה קילומטרים... בסרנה הוא הורידו אותנו.

שאלה: סרנה זה רק כמה קילומטר מקובל..

ישעיהו: כן. בסרנה הורידו אותנו. אבל היה הפצצה גדולה מאוד-מאוד, הורידו פצצות, נשארו מאיתנו (מעטים) ...

הרבה- הרבה אנשים נהרגו, שם ארגנו, איך אומרים, ארגנו מקום אחד, בית חולים שדה, שם אני עמדתי עם הרופא ועזרתי להיות חובש, אבל לא היה לי עוד ניסיון שום דבר, הוא אמר לי הרופא, "אתה תהיה חובש טוב, אל תפחד", עזרתי לו הרבה זמן.

שאלה: היו לך ידיים טובות?

ישעיהו: כן. זה היה על יד סרנה, משם ברחנו למנייביץ, אחרי סרנה (טעות), שם פגשתי אחד, מה שמו שכחתי, אשתו ואמא שלו הייתה מתה והוא לא ידע מה לעשות, אמרתי לו: "לך, אנחנו נקבור אותם ונעשה את הכל", עשינו את זה, הוא הלך, פגשתי אותו אחרי המלחמה, הוא זכר אותי טוב מאוד.

שאלה: הפלוגה שלכם המשיכה אחריכם לאן?

ישעיהו: לא קרוב מקייב, שם הורידו אותם, את הלא רובאים, את האוקראינים מהצבא ושלחו אותם לאיך אומרים, לעבודה (מחנות עבודה), ואני כשאני הייתי קומסומולי אז השאירו אותי והלכתי עם הצבא, הגעתי עד... לא רחוק מסטלינגרד. שכחתי את השם, התקדמנו ברגל כל הזמן, גם במכוניות, ככה ברחנו.

שאלה: היה לך נשק?

ישעיהו: היה לי נשק, רובה, זה גם כן היה סיפור גדול, לא ידעתי איך להשתמש ברובה, פתאום באו אלינו והיינו בשדה, המפקד אומר לי להכניס את הכדורים, לא ידעתי איך להכניס שום דבר, בגלל זה שלא למדתי, אח"כ הוא לקח אותי ולימד אותי לעבוד עם זה.

שאלה: הפלוגה שלכם מגיעה לסטלינגרד, לא עברתם את הוולגה?

ישעיהו: עברתי את הוולגה לצד השני, הייתי בסאראטוב ואח"כ חזרתי חזרה.

שאלה: האם בכלל נלחמת בגרמנים?

ישעיהו: אגיד לך את האמת, עד סטלינגרד לא לחמתי, גם בסטלינגרד לא לחמתי, הייתי בתפקיד שכזה ששלחו אותי מכתב להעביר את זה למפקד אחר.

שאלה: ז"א נשלחת בתור שליח, היית בקרבות של סטלינגרד, נגיד מאוגוסט 1942 אז התחילו הקרבות, אתה

שימשת בתפקיד של מקשר בין המטה של הפלוגה שלך למטה של הפלוגה השנייה?

ישעיהו: כן.

שאלה: אתה ידעת מה היה בהודעות האלה?

ישעיהו: לא ידעתי, זה היה בכתב, זה היה סודי, לא העברתי ידיעות בע"פ, שמתי מתחת לחולצה והלכתי לשם.

שאלה: לא ירו עליכם כל הזמן?

ישעיהו: הלכתי בדרך כזאת ששם לא היו יריות, היה שקט.

שאלה: אתה זוכר מאיזה צד של הוולגה זה היה, ממזרח או ממערב?

ישעיהו: נזכרתי – קמישין זה היה העיר הקטנה על יד הוולגה. היינו קודם כל בלאשוב ומבלשוב לקמישין ובלאשוב שם זה היה ליד הוולגה, שם הם לחמו, אני הייתי השליח, המקשר, אח"כ פעם אחת הלכתי לשם עם המכתבים, באתי בחזרה, כל החבר'ה לא היו, שאלתי מה קרה, אחד אמר לי, אל תשאל היה פה אסון גדול, יש שם מפקד הוא ידריך אותך מה לעשות הלאה, מה היה שם? כל החבר'ה נכנסו לוולגה, שם התפוצץ מוקש וכולם הלכו. האוניה הלכה.... האוניה טבעה עם כל החברים שלי ואני נשארתי לבד, אז שלחו אותי לגדוד אחר, שם היה כבר סיפור אחר, שם היה אחד גנרל פוקוסובסקי, הוא יצא מהבית סוהר, הוא היה אז אחד המפקדים הגדולים של הצבא האדום, הוא ארגן שם קבוצה הזאת, חזית ראשונה של בלרוסיה ומשם התחלתי להילחם כבר, התחלנו כבר ללכת חזרה, כבשו כמה את סטלינגרד, התחלנו ללכת חזרה.

שאלה: לא כבשו את סטינגרד, הם צרו עליה?

ישעיהו: כן, אני לא יכול עכשיו להיזכר.

שאלה: פשוט, הגרמנים שהיו סביב סטינגרד משך חצי שנה, בסופו של דבר בסוף ינואר 43 הם נכנעו?

ישעיהו: כן, כן הם נכנעו.

שאלה: מה עשיתם, אחרי שהגרמנים נכנעו בסטינגרד, מה הפלוגה שלכם עשתה?

ישעיהו: הלכנו בחזרה, רדפנו אחרי הגרמנים, בחזרה מערבה, ואז הגענו לפייולופטרוסק (?) זה באוקראינה.

שאלה: היו עוד קרבות איתם?

ישעיהו: קרבות היו המון המון, נפלו הרבה אנשים, אני נפצתי, אני רוצה להגיד לך, אני הלכתי עם רימון לזרוק על

הקבוצה שם, היו גרמנים, הלכתי לזרוק רימון, מהרימון הוא נפגע בחתיכת ברזל, והריקושט בחזרה אלי זה חזר,

אני נפצתי אז בראש.

שאלה: באיזה מקום זה היה, אתה זוכר?

ישעיהו: בפייולופטרוסק. לא הייתי בבית חולים, אלא בבית חולים שדה, לא דיברתי כמה ימים ולא שמעתי, אח"כ

זה היה בסדר ויצאתי חזרה לפלוגה שלי.

שאלה: המשכת להלחם?

ישעיהו: בוודאי.

שאלה: איפה הייתם בשנים בתקופה הזאת?

ישעיהו: ביערות.

שאלה: מה אכלתם?

ישעיהו: אוכל היה לנו, לא חזה עוף אבל היה. מרק כל יום היה, מרק עם חתיכת בשר כזה מחזיר, כל יום, בבוקר נתנו לנו קפה עם חתיכת סוכר ונתנו לנו 800 גרם לחם, זה הרבה מאוד. כל הזמן בזמן המלחמה לא היה לי חסר אוכל.

שאלה: כשישנתם ביערות, ישנתם על האדמה?

ישעיהו: על האדמה, תודה לאל שנתנו לנו לנוח, לא היה לנו אוהלים, סתם על האדמה, עם השינל (מעיל צבאי) התכסינו בזה.

שאלה: ישנתם עם הנעליים?

ישעיהו: אסור היה להוריד את הנעליים.

שאלה: התרחצתם לפעמים?

ישעיהו: כן, בא אלינו כזה... אנחנו עשינו מקלחת כזאת, באה אלינו עגלה עם מים והתרחצנו ככה וזהו. ש: את האוכל מאיפה השגתם?

ישעיהו: היה לנו אחד עם עגלה, מטבח שדה, עגלה לא עם סוס, עגלה עם טרקטור.

שאלה: אתם עצמכם התקדמתם ברגל?

ישעיהו: כל הזמן התקדמנו ברגל, הייתי בקורס קצינים אבל לא קבלתי את הקצונה, בגלל שהתחילו ללכת מקדימה, הייתי בקורס, באו ואמרו שאני צריך לחזור בחזרה, את הקצינות לא קבלתי, אבל מה, כשבאתי לגדוד שלי, עשו אותי ממלא מקום קצין אבל את הקצינות לא קבלתי. המשכתי מערבה, הגעתי עד לקובל, לקובל הגעתי במרץ 43.

שאלה: אתה בטוח 43 ולא 44?

ישעיהו: לא זוכר את השנה בדיוק.

שאלה: אני חושבת שזה היה ב – 44 אבל אני אבדוק את זה.

ישעיהו: אני חושבת שאת צודקת, ב – 44 הגענו לקובל, לא רחוק, שכחתי את השם לובלין (?), נכנסנו לשם, לא לחמתי בקובל, קובל כבר היתה כבושה – משוחררת, בגלל זה שלא היינו בפלוגה הראשונה, הייתי בפלוגה השנייה, כהגענו לשם כבר היה ריק, נכנסתי לעיר, היה שקט שקט, לא ראו אנשים, שום דבר, בקשתי ממפקד שלי, אנחנו הצטרכנו לנסוע הלאה, בדרך ללובומל, מאצ'ייב ועד לחלם, אבל השיירה שלנו עצרה לכמה דקות, אמרתי לו:

"אני רוצה לגשת לעיר שלי, לראות מה נמצא, מה נעשה בעיר", הוא נתן לי עם עוד 2 חיילים, שלושתנו נגשנו לשם, הבית שלי היה הרוס, 2 החיילים היו בקובל.

שאלה: 2 החיילים היו גם מקובל?

ישעיהו: לא, הם היו ממוסקבה, עם קרקין שהיה חבר שלי, הבית שלי היה הרוס, אמרתי להם: "שום דבר לא נשאר", בצד השני עמד הבית של האיכר, הגוי, היא ראתה אותי והיא יצאה החוצה, הגוי, והיא התחילה לשבור את ה... (שייע בוכה) האיכרה התחילה לשבור, היא אמרה לי: "את אבא ואמא לקחו". (שייע בוכה מאוד), אני שואל אותה, הבית שלך לא הרוס, למה הרסו את הבית שלנו, הרי הבית שלנו התחילו להקים, הוא חדש, לא היה לי מה לדבר איתה. היא לא הסבירה לי שום דבר, הנחתי לה והלכתי בחזרה. שום דבר לא היה, גם בבית של אשתי, שום דבר, היה הרוס, לא היה את מי לשאול. (מדבר בכאב גדול)....

שאלה: היום אתה יודע מה קרה להורים שלך ולאשתך?

ישעיהו: לא שום דבר, הייתי שם עוד פעם, הלכתי בחזרה למפקד שלי והמשכתי עד לחלם, קבלנו קשה מאוד, שם היה קרב קשה מאוד נגד הגרמנים (הם התבצרו שם) בחלם. אני עם החבר שלי, שכחתי את ה... קרקין, לא, שכחתי את השם, אני והחבר שלי עמדנו עם הסטנקלה פולמיט (לא ברור, טנקים?), הרבצנו להם שהחבר'ה שלנו יוכלו לעבור (חיפיו על הכוח שלנו), אנחנו ירינו עד הרגע האחרון, עד שנפל עלינו פצצה, והחבר שלי ז'אבילוב (עכשיו נזכרתי בשמו), קבל פצצה אבל הוא נשאר בחיים, הוא נשאר, קיבל גיבור בריה"מ, אני קבלתי אות הצטיינות, כן.

הגרמנים ברחו והלכנו הלאה עד ללובלין, בלובלין עצרו שם אותנו ועשו מסדר ובחרו גדוד חדש, בחזית בלארוסיה. שם בחרו לסיירת לחיילים שיהיו בסיירת, ניגש אלי, היו 40 – 50 איש, ניגש אלי רב אלוף – גנרל, שכחתי את השם שלו, גנרל רוסי של הצבא האדום והוא אמר לי לצאת מהשורה, אני חשבת מה... הוא אומר: "כאלה אני רוצה", שיהיה בסיירת, ובחר ככה 12 – 13 איש, אנחנו היינו פלוגת סיור.

הלכנו לפני הגדוד, מאז אני התחלתי להיות פייטר, פייטר, את יודעת מה זה?

אני הייתי בין הראשונים בכל מקום, אמרתי לקצין, "אני לא קצין, אני רק ממלא מקום", הוא אמר: "עכשיו אתה תהיה קצין", אמרתי לו: "סלוט: אמרת – אמרת" ומאז התחלתי ללחום והלכתי לכל קרב שהיה מאז, פעם אחת בא אלינו קצין ואמר שממוסקבה, סטאלין, אמר שצריכים להביא מישהו שאפשר לחקור אותו, הלכנו, הקפיטן שלנו ניגש ואמר: "שיינקה...." שיינקה קראו לי, לא ישעיהו, "אתה תהיה המפקד של הקבוצה" והלכנו, הלכנו 12 איש

להביא שבוי. לא הצלחנו, אבדנו 3 איש מאיתנו ולא הצלחנו להביא שום דבר, הגענו בחזרה איך שהיה אבל למחרת שוב פעם שלחו אותנו, ניגש אלי המפקד הגדול, בריש סמיוניביץ, יהודי, אמר לי: "אתה הולך עכשיו לקרב גדול גדול מאוד, אני רוצה שאתה תכתוב פה שאתה חבר המפלגה, קומוניסט. אתה הולך (למען המולדת שלנו) וכך אמרתי: "כן המפקד", והלכתי, הלכנו לשם והצלחנו להביא שבוי, באנו לשם, למחרת בבוקר נתנו לי כרטיס חבר המפלגה הקומוניסטית ואני הפכתי לקומוניסט גדול.

שאלה: לאן המשכתם אחר כך?

ישעיהו: זה היה הכל לפני וורשה, עמדנו כבר לפני הוויסלה. ב-13.5 קבלנו פקודה ללכת על וורשה, היה שם ריב, היה מרד (של הארמיה קריובה הפולנית), הם לא רצו שאנחנו נעזור להם, אנחנו לא הלכנו, עד שנגמר שם, עד שהם הפסידו, הלכנו לשם וכבשנו את וורשה, אני הלכתי, לא נכנסתי לוורשה והלכתי ימינה לעיר ראדום, גם שם לחמנו, הלכנו עד לראדום, לפני שנכנסנו לשם, היה שם קרב גדול, הם לא רצו להרים ידיים, הם לא רצו להיכנע, בכל זאת נכנסנו לשם וכבשנו את ראדום, אח"כ חזרנו ללודג', שם היה מקרה יפה (מעניין). בן אדם אחד צעק "אני יהודי, אני יהודי" וכולם לא הבינו אותו, המפקד שלי אמר הנה שם יש יהודי. היהודי פנה אלי: "אני ניצלתי, גרתי פה כמה שנים, עכשיו אני רוצה ללכת ולא יודע לאן", אמרתי לו כך: "אתה יהודי, תלך בחזרה, עכשיו אתה יכול להיהרג מהחברים שלנו, הם לא יודעים מי אתה, תיזהר, תהיה בשקט", הוא הלך ממני ועד היום אני לא יודע איך קראו לו. דבר אחד אני רוצה לומר, נזכרתי עכשיו, בדבר מאוד חשוב, פגשתי בישראל אישה אחת, ב – 57 כשעליתי ארצה, הייתי באזכרה בסניף של הקובלאים בתל אביב, פתאום קמה אישה, ואומרת ביידיש: "זה האיש שהציל אותי". היא הלכה אז עם צלב, זה היה על יד קובל, בהורודליץ, היא הסתתרה ביערות, החבר'ה שלי תפסו אותה ורצו להרוג אותה, אמרתי להם: "חבר'ה, חכו, אני רוצה לראות מה אתם עושים", ניגשתי והיא אומרת: "אני יהודיה, אני אוריד את הצלב הזה, זה מראה שאני גויה", אני הצלתי אותה, לקחתי אותה למפקד שלי, המפקד אמר: "חבר'ה אל תגעו בה, היא יהודיה, תנו לה ללכת לאן שהיא רוצה" אמרתי לה שהיא תכנס למישהו גוי בהורודליץ ושתחכה עד שנלך הלאה וכך תישארי בחיים, פגשתי אותה באזכרה של הקובלאים והיא הכירה אותי, לא, אני לא זוכר את שמה.

ש: נמשיך בלודג', יצא לך לראות את הגטו של לודג'?

ישעיהו: אויש... (בוכה)...

שאלה: אתה יודע מה? בוא נעשה הפסקה, אתקשר אליך מחר לפנות ערב ונמשיך מלודג', בסדר? יש לך סיפור

מופלא...

ישעיהו: אוקי. יש לי את הדברים האלה לשלוח אלייך.

שאלה: אני אשתדל מחר בערב כבר לחזור אליך...

ישעיהו: אני בערב בבית.

שאלה: אחרי 19:00 אתקשר.

ישעיהו: איך קוראים לך?

שאלה: יהודית כפרי, אמא ממשפחת אייזיק זקס מפולין.

ישעיהו: הם גרו בטריסקה גאס, היה להם בית חרושת למצבות, אחת הייתה בגדוד (השומר הצעיר) יותר גבוה (בוגר) ממני.

שאלה: אמא שלי, שיינדל'ה.

ישעיהו: היא עוד חיה?

שאלה: לא כבר לא חיה.

ישעיהו: היא חברה שלי, **שיינדל'ה זקס**, אני אספר לך מעשיה ממנה, פעם אחת היא הלכה בשוק (לא לפרסם, זה בינינו), שם היה אחד ש"דפק" (סידר) את האנשים (הגויים במשחק) עם סוכריות, אני עמדתי על יד שיינדל'ה, היא אומרת לי שייע, אני אנסה... והפסידה גם כן. אמרתי לה, למה לשחק את רואה שהם גנבים, היא אמרה לי אבל אל תספר לאף אחד. את הבת של שיינדל'ה זקס, אוי וי, וי, היינו קרובים, גרנו לא רחוק מהם. הם גרו ליד בית הקברות.

שאלה: או מחר או מחרתיים אני אחזור אליך, תודה רבה לך, סיפור יוצא מהכלל.

המשך השיחה הטלפונית – 5.6.05

שאלה: אנחנו הגענו ללודג', אני שאלתי אותך האם אתה הזדמן לך ללכת למקום של גטו לודג'?

ישעיהו: לא, לא, אנחנו היינו בחזית במקום אחד איפה שמכבי אש, היה שם איזה שהוא בית מאסר, שם זה עלה באש, שם היו כמה אנשים שנשרפו, זה אני כן ראיתי, יותר משם, לא.

שאלה: כשהיית ממש בזמן השריפה או אחרי השריפה?

ישעיהו: אחרי השריפה. זה היה למחרת, זה היה בלילה הם הציתו את זה.

שאלה: כמה זמן הייתם בלודג'?

ישעיהו: לא הרבה זמן, שעות, השאירו שם חיילים, אבל אנחנו המשכנו. אני הייתי בסיירת אז אנחנו הלכנו הלאה. הלכנו לגבול גרמניה, אנחנו אז קבלנו (פקודה) לעבור את הגבול לגרמניה.

שאלה: אתה זוכר דרך איפה הלכתם, דרך פוזנן?

ישעיהו: זה העניין, הלכנו דרך פוזנן, עברנו בקאליש.

שאלה: אתה יכול לתאר לי מה ראית בקאליש?

ישעיהו: לא, לא, אני בעיר לא הייתי. רק בקצה העיר עברנו והגענו עד לרחוב פוזנן, שם היה שדה תעופה, שם היה קשה מאוד, היה שלג, היה ינואר וקשה מאוד היה לנו, הגענו ל... שכחתי... חזרנו משם לוורוצלב, אז זה נקרא ברסלאו, שם עצרנו, שם עצרנו ושם אנחנו חיכינו לפקודה.

שאלה: אתה מדבר על ינואר 45?

ישעיהו: כן, זה ינואר אחרי ששחררנו את וורשה. כן זה בינואר 45, זה אחרי לובלין, אחרי שהלכנו הלאה כבר.

שאלה: איפה ישנתם בלילה בחורף כזה קשה?

ישעיהו: אסור היה לנו לישון בלילה בבתים, אז ברחובות הלכנו בדשא, ביערות, בשלג, היה צרות גדולות, היו בונקרים כאלה שהגרמנים עשו, על הבונקרים ישנו, אסור היה לנו לישון בבתים, בגלל זה שהם הגרמנים היו עדיין בבתים – לא יכולנו לדעת מי שם גר. זה היה מסוכן.

שאלה: נעצרתם בוורוצלב?

ישעיהו: כן, בברסלאו בפנים, מחוץ לעיר. שם חיכינו לפקודה, אנחנו בנינו את יודעת, בצבא בונים כאלה תעלות, היה תעלה של הגרמנים והיה תעלה שלנו, בא אלינו המפקד ואמר שצריכים לבוא ולקחת "לשון" (אחד לדובב אותו), אני לא הייתי אז מפקד, אני הייתי בין ה – 12 איש שנבחרו, הלכנו שם בלילה בשעה 3 או 4 לפנות בוקר, היו לנו 14 איש, קבוצה בימין 3, בשמאל 3, בקדימה אלה שצריכים לקפוץ לתעלה ולקחת את השבוי ו – 4 איש היו מקשרים כאלה, אני הייתי ב – 3 מצד שמאל, החבר'ה אז קבלנו פקודה, זה היה בלילה, אני לא זוכר באיזה תאריך זה, זה היה בחודש ינואר, אנחנו והחבר'ה ה – 3 שצריכים לתפוס את הבן אדם, קפצו בפנים לפי פקודה שקבלנו מלמטה, מהקצין שלנו בלינקה, הוא אמר שאנחנו צריכים להתחיל לפעול, הם קפצו לשם, תפסו את הבן אדם, הם התחילו ללכת לצד שלנו, לצד של הרוסים, אנחנו התחלנו לצאת מהמקום הזה, זה היה שטח פנוי, שטח פתוח, לא

הלכנו – אלא זחלנו, שם אני עשיתי דבר גבורה שאני לא אשם, הגענו לתעלה שלנו וכל החבר'ה שלנו קפצו בפנים, אני הייתי בין האחרונים שהצטרכתי לקפוץ, פתאום השבוי הזה היה כל כך חזק, הוא התחיל לעלות למעלה, אני יחד איתנו נפלתי בחזרה לתעלה, החבר'ה אמרו "שיינקה, מה איתך". ראו שאני שוכב על הבן-אדם הזה והייתה צהלה ושמחה.

שאלה: אתה הטלת את השבוי לתוך התעלה?

ישעיהו: כן, לתוך התעלה ואז כולם שאלו מסביב איך זה קרה ואז כולם הבינו איך זה קרה.

אז נהפכתי אצל כל החבר'ה שיינקה, שיינקה, גיבור, זה עלה למפקדה שלנו ואני קבלתי אות הצטיינות, אות שהמולדת היא במקום הראשון, וזה היה אות מאוד חשוב, ככה התחלנו, היינו שם כמה ימים במקום הזה, לא ימים, איזה חודש – חודש וחצי ואז אפריל, היינו מינואר עד אפריל היינו שם במקום הזה שלא הצלחנו ללכת הלאה, עד חודש אפריל היינו שם, אנחנו הלכנו שם, עברנו, שעברנו כבר את הגבול, על האדמה של הנאצים – הגרמנים, אני כשהיה לנו חופש, ישבנו עם החבר'ה, אני סיפרתי להם שאני כבר, אני נשארתי יחיד, כל המשפחה שלי הלכה, נספו, ואני היחיד, היחיד, כשאני יבוא על האדמה הגרמנית, שמאל וימין אני אהרוג כל מי שבא מולי, ככה זה היה, נכנסנו לגרמניה באפריל 1945 ואנחנו נכנסנו לבית אחד של הגרמנים על הגבול, כשנכנסנו שם, אני רואה שיושבים שם 20 איש, ילדים, נשים וזקנים, אבל לא חיילים והסרן שלי גלינקה, שידע את כל ההיסטוריה שלי, אחד קראקין ממוסקבה, חבר'מן הוא אמר, "נו שיינקה, תתחיל לעבוד", "ז"א שאני אתחיל לירות בהם, אני אמרתי לקצין: "תראה גלינקה, אני אמרתי שאני אעשה כך וכך, איך אני יכול? מה הילדה הזאת הקטנה, שהיא בגיל של האחות שלי שנהרגה, מה היא אשמה, אני לא יכול...". הוא אמר: "איך דיברת ועכשיו אתה ככה", הוא אמר: "אם אתה לא יכול, אני יכול", הוא לקח את הרובה ורצה להתחיל לירות, אמרתי: "תפסיק את זה לעשות" המצפון אצלו לא היה ככה נקי לירות באנשים חפים מפשע, מה הילדה הזאת אשמה, ויצאנו, הוא התחיל לצחוק עלי, "איך דיברת ועכשיו נהפכת ל...".

אמרתי: "בלחימה אנחנו נראה הלאה" וזה היה ככה, הלכנו לכפר קטן כזה עם היחידה שלנו, ניגש אלי הסרן גלינקה, "צריכים ללכת 2 אנשים לראות מה קורה בקרב, משהו שקט פה מאוד", אמרתי לו: "אתה יודע מה? אני אגש עם ליסנוי, גם כן חייל, ונראה, ניתן לך סימן מה שנעשה", לקחתי רימון גדול כזה ביד, נכנסנו לכפר הזה, ניגשתי, ראיתי בבית אחד יש אנטנה על הגג, תיכף התחלתי לחשוב, זה משהו חשוב, אמרתי לליסנוי, חבר שלי "תעמוד בצד השני, אני אלך אזחל מתחת הקיר שלא יראו אותי, אני אגש לשם", כך זה היה,

ניגשתי מתחת לקיר ושמעתי שמדברים בגרמנית, נתתי לו סימן שיהיה בתוך העניינים, הוצאתי את הניצרה של הרימון בכוח. זה היה בית נמוך כזה ודרך החלון זרקתי את הרימון והוא התפוצץ בפנים ואני שמעתי קולות והתחלתי לצרוח, נתתי פקודות כאילו שאנחנו מתקיפים עם הרבה חבר'ה: "תלכו ימינה, תלכו שמאלה, תתחילו לתקוף וכך הלאה" לעשות רושם. ובאמת הגיעו החברה שלנו. כשנכנסנו לבית היו שם 8 או 6 חיילים גרמנים הרוגים, עם מכשירי קשר. ואנחנו הלכנו הלאה, אני לא יודע מה שנעשה שם, בדרך, הקפיטן גלינקה אמר לי: "נו שיינקה, באמת אתה הראית לנו מה שאתה יכול, אני שגיתי בכך. קודם שבאת אלינו, חשבתי יהודי כזה ילד, בכל זאת, אנחנו חברים" והלכנו ככה והגענו עד ברדנבורג, לא רחוק מברלין, לשער ברדנבורג. שם עצרנו שם ואני וכל החבר'ה היינו מאוד עייפים, כל הצבא עמדנו וכיוונו את הצבא לאיזה כיוון ללכת, בדרך ראינו שהכל בסדר בלי שום התנגדות, שהם יכולים ללכת, הם הלכו ככה ככה, הייתי עייף מכל הלילה, שכבתי לנוח, ב – 6 – 7 לפנות בוקר היה ב – 27.4 – 28.4 זה היה

כבר קרוב לסיום המלחמה ושכבנו פתאום בא אלי הקצין עוד פעם, "אתה יודע, צריכים לשלוח כמה חבר'ה, יורים עלינו מהיעד הזה" אמרתי: "גלינקה, אתה יודע מה, היינו כמו חברים, אני אלך במקום לשלוח את מישהו, אני אקח 2 – 3 חבר'ה ונלך" אמר: "בסדר" הלכנו ופתאום בא אווירון גרמני, הוא עלה כבר באש והוא זרק את הפצצות ממנו ופצצה נפלה עלינו, אני אז נפצעתי קשה מאוד, השניים האלה שהיו איתי לא נשאר מהם שום דבר, שכבתי ופתאום שמעתי כלבים שבאו אלי עם סניטר, עם החובש, ולקחו אותי על עגלה הזאת והכלבים הוציאו אותי. ואני גמרתי את המלחמה. הכלבים היו רתומים לעגלה, 8-9 כלבים, סוחבים את העגלה, לא עגלה את האלונקה – כן. לקחו אותי לביה"ח שדה, שמה התחילו לבדוק, משם לקחו אותי על אווירון, הביאו אותי לפוזנן בחזרה בבית חולים, שם שכבתי כמה ימים עד שעשו לי את הניתוח והוצאתי את כל הלכלוך, כל הבטן היתה פתוחה ויד אחת והרגל ושלחו אותי מפוזנן לראדום, מראדום הביאו אותי בחזרה ללובלין שם יש קרבוס (?), של הפולנים, שמה שכבתי מאפריל עד אוקטובר 45, שם שכבתי ומשם הבראתי קצת העבירו אותי חזרה לקובל. נתנו לי אחות והיא הביאה אותי עד לתחנה בקובל והיא אמרה: "הנה פה קובל", נתנו לי שק עם אוכל לכמה ימים והרבה כסף בגלל שהייתי 4 שנים בצבא, נתנו לי 4000 או 3000 רובל ואמרה לי "פה אתה תמצא את החברים שלך ופה העיר שלך" יצאתי משם ולא היה לי אף אחד, בקושי הלכתי, הלכתי עם מקל והגעתי לעירייה ושם אמרתי שאין לי לאן ללכת, והם אמרו לי לחכות והם תיכף יראו, פתאום בא חבר קובלאי, זקס אחד, שחקן כדורגל הוא היה בחשמוניה. שמו היה זקס, שמו הפרטי לא יודע, לא זוכר, היה שמה עוד אחד והם אמרו לי שבת דודה שלי ליכט מעט'ל עם אליהו

שפילמן, הם התחתנו בזמן המלחמה, הם נמצאים פה (בארץ). הלכתי אליהם, הם ראו אותי ותיכף לקחו אותי אליהם ואני נשארתי אצלם 3 חודשים, מאוקטובר עד מאי 46, יותר מ – 3 חודשים, כל החורף הייתי שם. חזרו לקובל איזה כמה אנשים, אני אגיד לך את האמת, אני לא זוכר את השמות, היה שם **זיסיה ורבה**.

שאלה: את שלמה פרלמוטר אתה פגשת?

ישעיהו: לא. אני פגשתי את **ד"ר צ'נוביץ**, אותו אני פגשתי, **ולאה שפילמן**, אחות של **אלי**.

היינו יחד, קבענו שאנחנו חוזרים, יכולים לנסוע לפולין והתחלנו לחשוב על זה, אמרנו ככה, במפקדה של הצבא אמרו שאני צריך לנסוע ללוצק, לקחת שם את התעודות שלי של המלחמה ואת העיטורים, הכל נמצא שם, אז אני נסעתי לשם ושם קבלתי את כל העיטורים ואת כל המסמכים וכל דבר היה כתוב איך לחמתי ואיך אני הייתי. תיק שלם, אמרתי שאני החלטתי לנסוע לפלסטינה.

שאלה: היו עוד יהודים ביחידה שלך?

ישעיהו: כן, אבל הם נהרגו, פיל בוכוולד(?) היה ונהרג...דלטיצקי(?)...

שאלה: איך הרוסים התייחסו ליהודים ביחידה?

ישעיהו: אגיד לך את האמת, אלי לא הרגשתי שום רע, היה אחד מאוזבק, אמר לי הקפיטן, הסרן גלינקה לקח כמה אנשים לפעולה, והאוזבק הזה אמר: אני עם "העיברה" הזה אני לא אלך לפעולה", בשקט הוא אמר ואני שמעתי ותכף סיפרתי לסרן גלינקה, הוא יצא החוצה ואמר מולדקטוף, תצא מהשורה והוא הלך ליחידה אחרת, זה הגילוי היחידי של האנטישמיות שנתקלתי בו. כל הזמן הייתי עם חברים, אני אומר לך, הייתי מאוד נרגש מזה, לא הרגשתי שום דבר.

שאלה: אתה בלוצק ואתה אומר להם שאתה רוצה לנסוע לפלסטינה?

ישעיהו: כשעברנו מקובל, אמרתי שאני רוצה לנסוע לפלסטינה, הם אמרו, "איך אתה יכול,

הרי הפנקס שאתה מחזיר לנו (הפנקס הקומוניסטי), זה היה עם דם, איך אתה יכול?" אמרתי, שם יש לי אח ואני נוסע לאחי, הם שום דבר לא אמרו ונתנו לי את כל התעודות ואני עברתי לפולין. לפולין עברתי לעיר בילוה, וורוצלב במקומות האלה, שם היו הרבה הרבה יהודים.... הגעתי לשם ב – 46 בחודש מאי בחמישי או בשישי הגעתי לשם, כשבאתי לשם, התחלתי לחשוב שצריכים לחיות, אני הייתי אז אצל הבת דודה שלי, הלכתי לעירייה לבקש שיתנו לי משהו, אני הלכתי ליידישע קומטט, הועד של היהודים, הם אמרו לי שאני יכול ללכת לעבוד בבית

חרושת שם אבל אני הייתי חולה, איך יכולתי לעבוד, בכל זאת ניגשתי לבית חרושת ושם בפולין היה חוק שעל 30 עובדים צריכים לקחת אחד נכה, אם יכול או יכול לעבוד. והכניסו אותי לבית חרושת טכסטיל ושם התחלתי לעבוד, התחלתי לעבוד במעלית, הייתי עם המעלית מוביל סחורות למעלה ולמטה, כמה ימים, אחרי כמה ימים היה לי חופש, לא צריכים לנסוע, המעלית במחלקה איפה שעובדים ויש מכונות היכן שמיבשים את הסחורה, ראיתי איך שזה הולך, ניגשתי לאחראי, אמרתי לו: "אתה יודע מה? אולי אני יכול לעבוד, במכונה הזאת בצד השני, לא לנסוע כל הזמן עם המעלית", אז הוא אמר: "אם אתה מסוגל, בבקשה", אני נשארתי שם, ושם היו 2 גרמנים, את הגרמנים האלה זרקו משם, אני נשארתי שם עם עוד אחד פועל פולני, כעבור כמה ימים אני הפכתי במקום עוזר, והייתי הראשון בעבודה.

שאלה: כמה זמן נשארתי שם?

ישעיהו: בבית חרושת הזאת הייתי עד 49.

שאלה: מה קרה מ-49?

ישעיהו: עד המלחמה הייתי בחוג דרמטי בקובל. מי שארגן כאן, בקהילה היהודית, את החוג הדרמטי הזה ולרשטיין, אישה, ניגשתי בערב, לא היה לי מה לעשות, ניגשתי שם ואמרתי לה אולי אני יכול פה להיות ולהסתכל, היא אמרה בבקשה, אמרתי לה שאני הייתי בקובל פעם שחקן ואני רוצה לראות איך זה הולך אצלכם. זה היה בבילווה, כשאני הגעתי לבילווה ב-5.5. כן. שם היה ביח"ר לטכסטיל. אני רוצה להגיד לך משהו יותר חשוב, ניגשתי לשם ב-5.5 – ב-9.5 הכרתי את האישה שלי וב-19.5 התחתנו.

שאלה: איזה אישה?

ישעיהו: אישה שנייה. האישה הראשונה נספתה בקובל. אף פעם לא סיפרת לילדים על אשתי הראשונה. את אישתי השנייה פגשתי בבילווה. האישה הייתה מטריסק לא רחוק מקובל. שמה **פייגה שירט**. התחתנו כעבור שבועיים ומאז עד היום הזה אנחנו יחד, הנה היא פה יושבת לידי ושומעת אותי מדבר איתך. בשנת 49 הלכתי לקבוצה שחקנים ואני ישבתי שם וצפיתי בהצגה, אני ראיתי שזה לא מוצא חן בעיני, אני כבר בקובל הייתי שחקן ידוע, ידעתי איך לשחק, רציתי כבר ללכת, היא (אשתי לעתיד) אמרה לי: "אדוני, אדוני, נו מה אתה אומר?" אמרתי: "אני לא יודע" היא אמרה: "אולי אתה רוצה לקחת תפקיד", אמרתי: "אם תתני לי אני אקח, למה לא?" היא אמרה "תבוא מחר", באתי למחרת ולקחתי תפקיד של שלום עליכם, הרופא, תפקיד ראשי ואני הראיתי להם מה זה משחק, אז היא אמרה: "אוי יופי" ואני נשארתי שם. בינתיים בקהילה היהודית היו צריכים מזכיר שיהיה בתרבות,

בן אדם, בגלל זה שהבן אדם שהיה עלה ארצה, היו צריכים בן אדם אחר, אמרו אם אני רוצה לעבוד פה, אנחנו נסדר שישלחו אותך מבית חרושת ואתה לא תהיה בלי עבודה, תקבל משכורת גבוהה. הסכמתי, התחלתי לעבוד כמזכיר, הייתי מזכיר בבילווה, והייתי מנהל בחוג דרמטי וחוג ריקודים ופסטיבלים, נסענו, אני הייתי אז מפורסם, מאוד מפורסם, קבלתי מקום ראשון בפסטיבל, קבלתי אז 20,000 זלוט'ס מתנה, זה היה הרבה כסף, עד 57 עבדתי שם, ב – 56 כשהיה מלחמת סיני, נסעתי הנה לישראל כתייר, זה לא עלה לי כסף. באתי לארץ, באתי לבקר ב – 56 אצל אח שלי **משה**, הייתי פה בדיוק כשהיתה מלחמת סיני ואני לא ידעתי אם אני אבוא, חזרתי הביתה לבילווה, בינתיים כשהייתי בישראל אשתי נרשמה לעלות לישראל בגלל שהתחיל להיות שם לא טוב, היו מאורעות וכך הלאה. אמרה לי אשתי, "אם אתה רוצה תישאר", היו לנו כבר 3 ילדים, בת בכורה, בן ועוד בן קטנצ'יק היה בן שנה, היא החליטה, כעבור חודש, 22.8 עלינו ארצה ב – 57.

באוגוסט 57 עלינו ארצה עם שלושת הילדים וישר הלכתי למעברה בקרית בנימין ומשם אח שלי היה וותיק פה, הוא היה מהנדס בחברת חשמל, הוא גמר את הטכניון פה. **מוריץ מילשטיין** גם כן מקובל, חבר של משב עבד בטכניון, הוא בירר אם יכולים לסדר אותי בטכניון לעבודה, הם אמרו שהם יבררו, למחרת מצלצלים אלי שאני יכול לעבוד בטכניון, הלכתי לשם וקבלו אותי כעובד ניקיון, יום אחד עבדתי בניקיון אבל הייתי עם יד אחת פצועה, אבל צריכים לעבוד. אחרי פרוטקציה, גיסתי היה לה, היא עבדה כאחות ראשית, היתה לה חברה, שהבעל שלה היה בטכניון הוא היה מסדר את העבודות במעבדות, בדיוק היו צריכים בן אדם לפיזיקה, הוא בא אלי והם דיברו איתו שיסדר לי, הוא הכניס אותי לפיזיקה ואני שם התחלתי כמו גוילם, לא ידעתי שום דבר, אני מבין בפיזיקה? היה שם אחד פרופסור ד"ר לינדרמן, הם ראו שאני בן אדם שאני יכול לתפוס משהו, הם אמרו שהם ייקחו אותי בידיים ונתחיל, חוץ מזה שעבדתי מ – 8 עד 2, נשארתי אחרי העבודה 3 – 4 שעות במעבדה איתם, הם לימדו אותי את העבודה ואני שמה גמרתי טכנאי פיזיקאי א-א והייתי מדגים לסטודנטים, בא אלי פרופסור הירש ואמר לי לתת לו משהו, לא הבנתי מה שהוא רצה, הוא אמר ללינדרמן, לדיקן, מה נתתם לבן אדם גוילם שלא מבין שום דבר, הוא ירד, אמר לי שייקה אתה לא יודע זה וזה, הוא אמר לי כך וכך, התחלתי לעבוד עם האיש הזה כעבור חודשיים, האיש הזה אמר: "טעיתי בך, אני מבקש סליחה" אני נהפכתי לטכנאי ראשי בהדגמות בפיסיקה. עבדתי שם עד שנת 84, הייתי כבר בן 68 ואני עברתי את הניתוח, אחרי הניתוח הרגשתי שאני יכול ללכת, באו אלי הביתה הפרופסורים האלו, שאני יבוא לשם פעם בשבוע ואדריך את החברים איך צריכים לעבוד, הסכמתי, כך עבדתי בטכניון עד 92 – 93. עבדתי שם והייתי חבר וועד של עובדי הטכניון ואח"כ נהפכתי לחבר וועד הגימלאים, הכל

בהתנדבות. ב – 57, הרי הייתי נכה מלחמה, הלכתי לוועדה רפואית וקבלתי פה 35% נכות, האמת שבפולין ורוסיה היו לי 60% נכות,, אני אגיד לך את האמת, לא דאגתי מזה כי פנסיה היה לי מהטכניון, לא דאגתי מזה, אני ב – 57 שבאתי בפעם הראשונה לאספה הכללית של הנכים בחיפה, אז אני... את שומעת? לקחתי רשות הדיבור ביידיש, כולם היו עולים חדשים, דיברתי כמה מילים והמפקד הגדול שהיה ראש ההנהלה, אמר לי: "אתה יודע, אני רוצה שאתה תהיה בוועד, היום אנחנו צריכים לבחור וועד." אמרתי: "אני לא יודע עברית" הוא אמר: "אני יודע עברית? יחד נלמד", כך נהפכתי לוועד הנכים של חיפה. כך המשכתי הרבה שנים, מ – 57 עד 92 או 93, נבחרתי ליו"ר וועד מחוז חיפה והצפון, בגלל שהיה לי בארגון הנכים חבר טוב ד"ר שמפניה, הוא הלך לעולמו, הייתי תמיד העוזר שלו. אני ככה בהתנדבות באתי לעבודה, אני עד היום, היום הלכתי בבוקר, את צריכה לראות איך החברה כשאני בא אוהבים אותי וכמה שאני קבלתי הצטיינות וכמה שיש לי מדליות. את יודעת שבשנת 67, מלחמת ששת הימים, החזרנו כל המדליות לרוסים בגלל שהם אמרו שאנחנו (בישראל) פשיסטים, הורגים ערבים, עכשיו יש לנו איתם יחסים טובים, שולחים לנו מדליות, אני קבלתי עכשיו, לפני חודש, שק מלא, קבלתי מפולין, הם חיפשו, אני לא יודע מאיפה הם יודעים, שלחו צלב כסף בעד הפעולה הצבאית, מדליה אחת ואח"כ עכשיו, לפני חודש קבלתי עוד מדליה מפולין, זה היה קוראים לזה אות קבלנסקי כזה, לא חשוב...

יהודית כפרי: יפה מאוד, היה לך סיפור חיים מאוד מעניין, תמשיך הלאה כמו שהתחלת וכמו שהמשכת, אני

מאוד מודה לך על הסיפור.